

Jan Huysmans en Willy Kusters op de Vlacie

De Vlacie

Bij het samenstellen van de nieuwsbrief over het Dierenpark, hebben we ons afgevraagd waar de naam "De Vlacie" vandaan komt. Rob van Linden voegde de daad bij het woord en is gaan speuren.

Als eerste werden de raadsverslagen geraadpleegd van de voormalige gemeente. In 1957 werden de toenmalige straatnamen vastgesteld. In het betreffende stuk staan ook de verklaringen van de straatnamen. Voor wat betreft de Vlacie staat er in het stuk: "De betekenis van het woord Vlacie is niet met zekerheid vast te stellen. Waarschijnlijk is het een verbastering, die in het spraakgebruik is ontstaan". Ondanks dat er verder op in het stuk wel een verklaring komt dat Vlacie afgeleid zou zijn van Vlaesch hetgeen weer is afgeleid van "Flache", hetgeen holte, poel of kuil betekent. De onzekerheid over de herkomst geeft ruimte om andere interpretaties een kans te geven. Rob heeft dat gedaan. Op een kaart uit de 18e eeuw is te zien dat de Vlacie

was doorsneden met vele sloten. Rob bracht Vlacie in verband met de vlasbouw. Immers na de oogst werd het vlas in bundels in het water gelegd om te "rotten". Een bewerking om de zaden makkelijk te kunnen verwijderen en klaar te maken voor de productie van linnen. Zouden deze sloten daar niet voor gebruikt zijn?? En zou de naam Vlacie dan niet van "vlas" kunnen komen?? Overigens werd vóór de Tweede Wereldoorlog deze weide aangeduid als 'de Vlasie'.

In het boek "Alle werken van P. Ovidius Naso" uit 1697 wordt gerept van Jölaus, een jonge met een vlasie baard, in hetzelfde boek ook aangeduid als een "vlassen baard" ofwel een vlaskleurige baard. De interpretatie van Rob wijkt nogal af van het

onderzoek dat de gemeente in 1957 heeft gedaan. We hebben Peter De Reijke uit Engelen, een expert op het gebied van de etymologie, de wetenschap die de oorsprong van namen bestudeert, naar zijn opinie gevraagd.

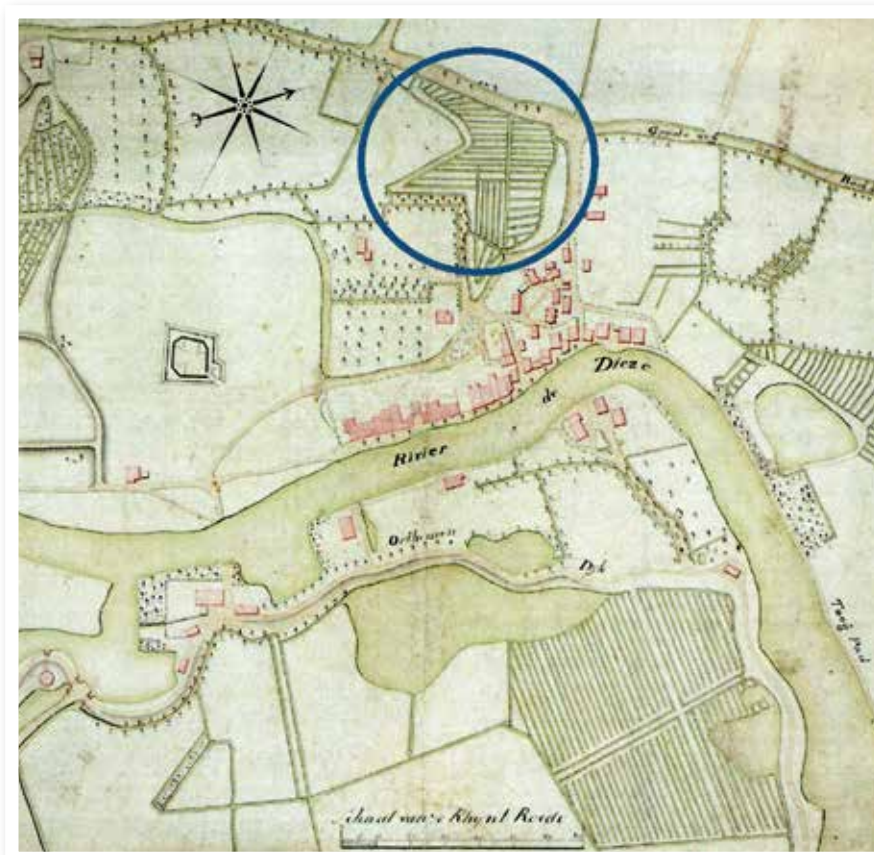
Hij begint bij het woord vlaes uit het Nederlands Etymologisch Woordenboek (1971) van Jan de Vries die nog een aanvulling geeft: het Middel-Nederlandse vlacke betekende moeras, stilstaand water. Dit ondersteunt de gedachtengang van Rob van Linden: De Vlasie was doorkruist met sloten en bestond nog vroeger uit moerassig land. De grond lag laag en overstroomde vaak. Het zou kunnen zijn dat de "kuil" is ontstaan door afgraving ten behoeve van ophoging en versterking van de terp. Deze verhoging (een gerezen punt, vandaar –risa in Angrisa=Angala risa) is natuurlijk ontstaan als rivierduin ten tijde van de laatste ijstijd door opgewaaid zand uit lege rivierbeddingen. In de verklaring van 1957 is het aannemelijk te maken dat flache in deze zuidelijke omgeving niet zal zijn uitgesproken met een harde ch

(vgl. lachen), maar verzacht tot een sj-klank, "vlasj". Merk daarbij op dat in vroeger eeuwen de letter j werd geschreven als een i. Dan wordt het vanzelf Vlasie. Wij horen hierin een i-klank, maar taal historisch gezien zou het Vlasj(e) moeten zijn. Dat de s in Vlasie nog een c is geworden, heeft verder geen betekenis.

Samengevat

De Vlacie is:

- Een gebied dat lager ligt dan zijn omgeving;
- Dat door de stroming van het water van hoog naar laag een soort afwateringsgebied was;
- Dat daardoor een moerasachtig karakter had;
- Dat zich dus onderscheidde als een gebied met uitermate slappe grond;
- De i-klank in Vlacie/Vlasie eigenlijk een j is. Onze uitspraak met een i is dus eigenlijk taal historisch onjuist;
- De vervanging van de s in Vlasie naar de c in Vlacie heeft geen betekenis.
- Associaties met de vroegere vlasteelt lijken hiermee ongegrond.

Een kaart van Engelen uit de 18e eeuw. In de cirkel de Vlacie waar de vele sloten goed op te zien zijn.

Meer informatie op www.angrissa.nl

Uit de kast genomen door Anneke

Waar schuil ik?

Het was begin september jl. dat bovenstaande columns in het Brabants Dagblad stonden. Onmiddellijk gingen mijn gedachten terug naar september 1969 toen ook de kranten vol stonden over de dreiging van een atoomoorlog! De B.B. (Bescherming Bevolking) was in opperste paraatheid.

Er kwam toen bij mij een brief binnen van de gemeente Engelen/Bokhoven om een cursus bij te wonen over nuttige wenken: Wat moet een vrouw doen bij een kernwapenexplosie?

De cursus werd gegeven door mevrouw Kempnaars (vrouw van de burgemeester) en mevrouw Disco op de Graaf van Solmsweg 45. Vijf vrouwen (huismoeders) werden hier voor uitgenodigd. "Stichting Nederlandse Federatie Vrouwelijke Vrijwillige Hulpverlening" begon een actie onder de naam "Door vrouwen aan vrouwen – één op vijf". De bedoeling was dat ieder van ons ook weer vijf vrouwen zouden uitnodigen om de kennis over te brengen.

Het waren drie avonden waarin wij voorlichting kregen over de vragen:

1. Waar schuil ik?
2. Wat moet ik in huis halen?
3. Wat nemen we mee als we moeten vluchten?

Direct handelen:

DUIK EN DEK JE

Val op de grond, hoofd op de arm, knieën optrekken, blote lichaamsdelen bedekken.

Buiten: beschutting van portiek of greppel.

Binnen: in schaduw, weg van de ramen onder telek.

Wacht in deze houding tot hitte en luchtdruk voorbij zijn (ca. 1 minuut).

Vraag aan de senioren van Angrisa

Wie waren er nog meer uitgenodigd en wie heeft er iets mee gedaan?

Anneke Heimeriks

Telefoonnummer 073 631 13 81

Gezicht op de Dieze

In maart 2014 publiceerde ik in de Tweeterp bijgaande ansichtkaart met een gezicht op kasteeltje Meerwijk aan de Dieze. Het is een mooie kaart, waarop vooral het weidse uitzicht erg opvalt: de bomen van tegenwoordig waren toen nog nauwelijks tot wasdom gekomen. Ze waren op het moment dat de foto gemaakt werd (1916) dan ook nog helemaal niet zo oud. Het Henriëttekanaal dat we links op de ansicht kunnen zien werd immers pas aangelegd in de periode 1898-1902. Vandaar dus de relatief bescheiden boompjes aan de oever. Dit was niet de eerste ingrijpende verandering die de Dieze bij Engelen onderging. Al eerder – in 1871 – was de haakse bocht die de rivier ter plaatse van Meerwijk maakte afgeschuind, zodat met name de doorvaart van de toen moderne stoomboten niet al te veel overlast veroorzaakte. Vóór die tijd beschadigde de golfslag van de stoomboten bij het maken van de scherpe bocht namelijk flinke schade aan de oevers en de daar aangemeerde bootjes. Ieder jaar moest Rijkswaterstaat die

oevers weer herstellen en schade vergoeden aan de eigenaren van de aangemeerde bootjes, en men was dat helemaal beu. Om die afsnijding te kunnen realiseren moest men wel een stuk van de buitenplaats Meerwijk onteigenen, met name van de tuin. De toenmalige eigenaar, doctor Franciscus Reijgers, sloeg er een slaatje uit en kreeg uiteindelijk 4x de getaxeerde waarde voor zijn grond! De tuin van Meerwijk was daardoor wel naar de vaantjes en het huis zelf stond ineens pal aan de Diezeoever, terwijl er vóór die tijd een flink voorland aanwezig was. Het mocht de pret niet drukken, want Reijgers had er een flinke zak met duiten aan overgehouden en dat vergoedde veel. De oude (haakse) Diezeloop is tegenwoordig nog herkenbaar aan de dijk die achter Meerwijk richting Treurenburg loopt. Meerwijk zelf was oorspronkelijk één van de oudste landhuizen van Nederland in Tudorstijl. Het werd in 1851 onder jonkheer Hendrik Anton van Thije Hannes (de voorganger van genoemde Franciscus Reijgers) opgetrokken.

Architect was de Bossche stadsbouwmeester Arnoldus van Veggel, die als bekendste werk een jaar later landhuis de Schaffelaar te Barneveld zou ontwerpen, wat qua architectuur voor een groot deel terug grijpt op de vormtaal die Van Veggel bij Meerwijk had toegepast. Het prachtige Tudor-landhuis van Meerwijk werd in 1901 helaas met een verdieping verlaagd en ontdaan van enkele zijvleugels, waardoor veel van de monumentale waarde verloren is gegaan. Mogelijk had dit van doen met de aanleg van het Henriëttekanaal in exact dezelfde tijd, maar precies weten doen we dat niet. Op de Ansichtkaart is het sterk verminkte en verlaagde landhuis zichtbaar, voorzien van een eenvoudige schildkap. De thans aanwezige trapgevel aan het rivierfront werd pas in 1921 toegevoegd en is dus helemaal niet zo oud als de meeste mensen denken. Samen met Bertie Geerts heb ik de afgelopen zes jaar een diepgaand onderzoek gedaan naar de wederwaardigheden van dit bijzonder landhuis. Voor het eerst komt ook de

bordeelperiode onder de familie Van de Liefvoort en Ackermans uitgebreid aan de orde. Misschien weten de oudere Engelenaren nog dat in die periode onder meer Bill Haley ('Rock around the clock') en Roy Orbison ('You got it') daar hebben opgetreden, geweldig! Met medewerking van Henriëtte van de Liefvoort hebben we exclusief fotomateriaal kunnen verkrijgen uit die periode. In het voorjaar van 2018 zullen onze bevindingen in een mooi boek worden gepubliceerd, waarbij zowel de oudste geschiedenis van de familie Hannes, als de jongste geschiedenis als bordeel onder de familie Van de Liefvoort aan de orde zullen komen. De publicatie wordt minstens zo dik als Engelen, grensdorp aan de Dieze, dat Bertie en ik eerder samen maakten. We houden u via deze Nieuwsbrief op de hoogte, maar als u nu al weet dat u het boek wil hebben: stuur dan een mailtje aan heemkundekring Angrisa (info@angrisa.nl), dan ontvangt u tegen die tijd een leuke korting.

Rob Gruben

Column

Da's Sterk!

12 maart 2015 kwam Jac. Biemans, medewerker van het Stadsarchief, naar Engelen; hij trad daarmee in de voetsporen van August von Bonstetten, die op maandag 17 mei 1819 hetzelfde had gedaan. Jac. kwam tijdens de jaarvergadering van Angrisa een lezing houden over deze August; August kwam hier Willem Sterk bezoeken. Vorig jaar verscheen het prachtige boek van Jac. over August. Ik kreeg er van Sinterklaas een exemplaar van

en heb zijn schimmel daarom bepaald niet in de bek gekeken! In het boek zijn vele schilderijen en tekeningen opgenomen van von Bonstetten, ook van Engelen, en fragmenten uit diens dagboeken; de fragmenten hebben betrekking op de periode dat deze Zwitser als militair in Den Bosch gelegerd was. Daarbij bezocht hij ook enkele malen Engelen. Op die 17e mei schreef hij: 15.30 uur naar Orthen, waar ik ellendig slap van de hitte aan-

Zelfportret van August von Bonstetten.

Bron: Veranstaaltungsarchiv, Olten, Schweiz

kwam. Tekende. Naar Engelen, waar ik mij na aankomst niet goed voelde. Tekende, en moest ophouden: mijn tong begon stijf te worden en mijn ledematen leken wel verbrijzeld. Warme melk, die daar gemolken werd,

gaf mij nieuwe krachten. Zocht Willem Sterk op, die er naar school gaat. Wandelden en dronken thee, die mij volledig herstelde. De familie Sterk woonde in Den Bosch aan de Markt. Willem was protestants gedoopt op 30 september 1807 in de Grote Kerk, zoals toen de Sint-Jan werd genoemd, die 3 jaar later door Napoleon zou worden teruggegeven aan de katholieken. Waarom zat deze twaalfjarige knaap in Engelen op school?

In het begin van de 19e eeuw was het onderwijs in de stad een openbaar-neutrale aangelegenheid en het niveau was laag. De Sterken behoorden bepaald niet tot de onderste bevolkingslaag. Sinds 1795 was het geven van onderwijs niet meer voorbehouden aan de gereformeerden. In Engelen had het schoolbestuur, de protestantse kerkenraad, in 1796 de protestant Joost de Waal (afkomstig uit Wordragen/Amerzoden) aangesteld tot schoolmeester; dat bleef hij tot 1847. Het schoolhuis stond bij de kerk, zo ongeveer op de plaats van de kuil van het kerkpleintje. Willem Sterk was blijkbaar door zijn ouders naar de Engelense school gestuurd om degelijk en protestants onderwezen te worden. Von Bonstetten, toen 23 jaar, zocht hem na schooltijd op: Willem was hier waarschijnlijk bij iemand in huis.

Bij het aanstellen van een schoolmeester ging de protestantse diaconie niet over één nacht ijs: in 1791 was ene H.I. Reusen een benoeming bijna ontgaan, omdat het kerkbestuur vond dat hij maar matig kon zingen (voorgaan bij het zingen in

de kerk was ook een van schoolmeesters bezigheden, hij was koster en beheerde het kerkhof). Voorts had men in 1729 een schoolreglement opgesteld van 41 bepalingen, waaraan de functionaris zich diende te houden. Ter illustratie enkele bepalingen hieruit.

Nummer 8 (schooltijden):

Hij zal zes uur per dag school houden, voor de middag van acht tot elf uur en na de middag van één tot vier. Alleen op woensdagmiddag zal hij geen school behoeven te houden, en op zaterdag zal hij de kinderen om drie uur 's middags mogen laten gaan.

Nummer 13 (discipline):

Bij het aannemen van de kinderen zal hij van hen eisen dat ze moeten zijn "godsalig in 't leven", ijverig in 't leren, dat ze zich zullen onderwerpen aan alle goede bevelen en een passende tucht; dit zal hij dan ook allemaal aan de ouders voorhouden!

Nummer 16 (Jenaplan):

Hij zal geen meisjes en knechtjes van boven de 13 jaar door elkaar laten zitten, en ook niet de volwassen kinderen tussen de kleintjes, maar de laatste zo dicht mogelijk bij zich plaatsen; nieuwe leerlingen zal hij bij de ervaren leerlingen zetten, zodat die gemakkelijk zonder van hun plaats te lopen vragen kunnen stellen en zo onderwezen worden.

Nummer 20 (normen en waarden):

Naast lezen, schrijven, rekenen en dergelijke vakken zal hij de

kinderen ook goede manieren bijbrengen en christelijke religie manieren, zodat ze rein en zedig zullen zijn en zich eerbiedig gedragen, en zodat ze behoorlijke gehoorzaamheid, respect en eer aan de andere overheden, aan de predikanten aan eerlijke en bedagde lieden zullen bewijzen bij het ontmoeten of toespreken.

Nummer 23 (zachte heelmeesters,... wonden):

Als de kinderen het verdienen, zal hij ze straffen met de plak of met de roede zoals het uitkomt, zonder een oogje dicht te doen, en dat voorzichtig, in goede bedachtzaamheid, zijnde daarin niet te slap, maar ook niet te hard, om niet door al te slap te zijn respect en ontzag onder de kinderen verliest, maar ook niet door te grote hardheid de lust van de kinderen in het leren wegneemt.

De laatste opmerking van von Bonstetten op die dag dat hij Engelen bezocht: 21.00 uur weer in de stad.

Wilton Desmense

Angrisa

HEEMKUNDEKRING ENGELLEN

Secretariaat

Lambertusstraat 17

5221 BB Engelen

E info@angrisa.nl

I www.angrisa.nl